

Navnearbeidet i Kartverket

Stedsnavn engasjerer! Knappt noe annet emne Kartverket arbeider med, får så mye oppmerksomhet som stedsnavn. Kartverket får tilbakemeldinger om navneutvalg og plassering av navn på papirkart og i digitale produkter, men aller mest om skrivemåten av navna. Og det kommer presseoppslag av typen «Fint nytt kart fra Kartverket. Men mange navnefeil!». Navn fra Kartverkets digitale register over stedsnavn i offentlig bruk, Sentralt stedsnavnregister (SSR), blir mer og mer brukt til søk i forskjellige nettjenester, for eksempel yr.no.

Hvorfor er vi nordmenn så opptatt av stedsnavn? Én forklaring er at navn er en del av språket vårt. Nordmenn er generelt opptatt av norsk språk. Det har antakelig sammenheng med den kontinuerlige diskusjonen omkring vår spesielle situasjon med to offisielle rettskrivinger (bokmål og nynorsk) innenfor samme språk.

Men viktigere er det at vi føler en identitet til stedsnavna, særlig navna på hjemplassen vår, og kanskje aller mest til gårds- og bruksnavna. Norge er også spesielt fordi vi har svært mange gårdsnavn i bruk som slektsnavn, mange flere enn for eksempel Danmark og Sverige. Dette er ofte kilde til konflikt om skrivemåten av gårdsnavnet (stedsnavnet). Det er forskjellige regler for skrivemåten av navnet i funksjon som gårdsnavn og som slektsnavn. Som slektsnavn finner vi skrivemåtene Wik, Wiik, Wiig, Wig, Wick, Viig, Vig og Vik, mens bare de to siste skrivemåtene er «lov» for gårdsnavna etter reglene i lov om stadnamn.

Kartverket som navnebruker

Kartverket lager nettjenester og kartdatabaser, og er dermed en viktig bruker av stedsnavn. I forbindelse med førstegangsutgivelsene av de nasjonale kartseriene Norge 1:50 000 (topografisk kartserie, tidligere kalt M711), Sjøkartverkets (nå sjødivisjonens) hovedkartserie og økonomisk kartverk (ØK) fram til siste halvdel av 1900-tallet, ble stedsnavn til bruk på kartene samlet inn i felten ved samtale med lokale informanter. I tillegg ble navn hentet fra skriftlige kilder, hovedsakelig eldre kart. For de to førstnevnte seriene ble navnelistene sendt til statens navnekonstulenter på Institutt for navnegransking, Universitetet i Oslo, for gjennomgang og godkjenning etter *Føresegner om skrivemåten av stadnamn* fra 1933 og 1957. Navna på økonomisk kartverk ble derimot gjennomgått av lokale navnekomiteer. De tok nok i liten grad hensyn til de nevnte føresegnene. Bare i enkelte deler av landet, f.eks. i Trøndelag, var folk med navnefaglig utdanning med i vurdering av navn og skrivemåte.

Resultatet ble at samme navn på samme lokalitet ofte ble skrevet forskjellig på kartseriene. En gjennomgående tendens har vært at navn på

naturlokaliteter har hatt en mer dialektnær skrivemåte på økonomisk kartverk enn på Norge 1:50 000 og sjøkart, mens gårdsnavna tvert om har hatt en «dansk-tysk» skrivemåte fra 16- og 1700-tallet, ofte i samsvar med tilsvarende slektsnavn (se ovenfor). Dette er Kartverket nå i ferd med å rydde opp i, ved at samme skrivemåte skal brukes i alle kartdatabaser.

Eksempler fra tidligere kartutgaver:

Gårdsnavn, Østre Toten kommune, Innlandet: *Hom* på Norge 1:50 000, *Homb* på ØK. *Kvem* på Norge 1:50 000, *Hveem* på ØK. *Skjøel* på Norge 1:50 000, *Schjøll* på ØK.

Naturnavn, Nord-Aurdal kommune, Innlandet: *Neselvi* på Norge 1:50 000, *Neselve* på ØK. *Kvernatjernet* på Norge 1:50 000, *Kvednatjednet* på ØK, *Kalken* på Norge 1:50 000, *Kælken* på ØK (tjern), *Sæbustølmyran* på Norge 1:50 000, *Sebustølmyratn* på ØK.

Lov om stadnamn

1. juli 1991 trådte lov om stadnamn i kraft. Loven gir regler for fastsetting av skrivemåten på stedsnavn i offentlig bruk (språk- og saksbehandlingsregler, deriblant regler om lokal høring), for bruk av stedsnavn, og for opprettelse og drift av et sentralt stedsnavnregister. Formålet med loven er «å ta vare på stadnamna som språklege kulturminne, gi dei ei skriftform som er praktisk, og som ikkje skyggjer for meiningsinnhaldet i namnet, og medverke til kjennskap til og aktiv bruk av namna» (sitat fra Kulturdepartementets kommentarer til loven).

Reglene omfatter all offentlig (statlig og kommunal) navnebruk. Fordi nedarvete gårds- og bruksnavn er en del av den norske, immaterielle kulturarven, og dermed av myndighetene oppfattes som felleseie og ikke som privat eiendom, omfattes også disse navna av reglene i loven. Eiers mening skal imidlertid tillegges særskilt vekt i slike saker. I 2015 kom en lovendring som ga grunneier rett til å fastsette skrivemåten av navnet på egen eiendom (eget bruk) dersom han/hun kunne dokumentere at skrivemåten har vært i offentlig bruk som bruksnavn.

I tillegg til at Kartverket er en stor offentlig bruker og formidler av stedsnavn, er Kartverket gitt to viktige oppgaver i loven;

1) som vedtaksinstans for skrivemåten av

- alle naturnavn i landet
- alle nedarvete gårds- og bruksnavn i landet
- navn på statlige anlegg (bruer, tunneler, flyplasser, fyr osv.)

Kommunen velger navn på og vedtar skrivemåten av offisiell adresse og av navn på tettsteder, grender, kommunale gater, veger, torg, bydeler, boligfelt, anlegg o.l. Fylkeskommunen velger navn på og vedtar skrivemåten av navn på fylkeskommunale anlegg o.l. I motsetning til kommunens oppgaver, må det poengteres at Kartverkets myndighet ikke består i å gi navn, men å fastsette skrivemåten av navn.

2) som registerfører og drifter av Sentralt stedsnavnregister (SSR). Kartverket plikter også å bidra til at opplysningene i registeret blir allment tilgjengelige. SSR skal inneholde alle stedsnavn der skrivemåten er vedtatt etter reglene i lov om stadnamn. I tillegg skal registeret inneholde flest mulig av andre stedsnavn som er godkjent og brukt i offentlig sammenheng etter gammelt regelverk.

Du kan søke på stedsnavn i SSR i norgeskart.no.

For mer informasjon om navnearbeidet i Kartverket, se [her](#).

© Anne Svanevik